

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI IJODKORLIKKA O'RGATISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ko'chkeldiyeva Ozoda G'ayratovna

Toshkent shahar Mirobod tumani 147- maktab. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada ijod, ijodkorlik, bugungi jamiyatda kichik maktab yoshidan boshlab bolalarning ijodiy faolligini rivojlantirishning dolzarbligi, boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodkorlik faoliyatiga o'rgatishning psixologik imkoniyatlari va ahamiyati, zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida o'quvchilar ijodiy faoliyatini tashkil etish samaradorligi haqida bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *ijod, ijodkorlik, ijodiy faoliyat, boshlang'ich ta'lim, o'quv jarayoni, o'qituvchi, o'quvchi faoliyati, psixologik xususiyat, psixologik imkoniyat.*

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF TEACHING CREATIVITY TO JUNIOR SCHOOLCHILDREN

Abstract: *The article reveals the importance of creativity, creative abilities, the importance of developing children's creative activity in modern society from an early age, the psychological potential and importance of teaching creativity to younger schoolchildren, the effectiveness of organizing students' creative activity based on modern educational approaches.*

Keywords: *creativity, creativity, creative activity, primary education, learning process, teacher, student activity, psychological feature, psychological opportunity.*

Bugungi jamiyatda kichik maktab yoshidan boshlab bolalarning ijodiy faolligini rivojlantirish ta'lim tizimining dolzarb vazifasidir. Bizning vaqt - o'zgarishlar davri. Endi bizga nostandart qarorlar qabul qilishga qodir, ijodiy fikrlashga qodir insonlar kerak. Afsuski, zamonaviy maktab hali ham bilimlarni o'zlashtirishga ijodiy bo'lmagan yondashuvni saqlab qolmoqda. Xuddi shu harakatlarning monoton, stereotipli takrorlanishi o'rganishga bo'lgan qiziqishni o'ldiradi, bolalar kashfiyot quvonchidan mahrum bo'ladi. Zamonaviy maktab ta'limi asosan o'quvchining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan. Ta'limga bunday yondashuv shaxsning ijodiy tomonining rivojlanishini sekinlashtirishi mumkin. Shuning uchun kichik maktab yoshidan boshlab o'quvchilarning ijodiy faoliyatni rivojlantirish muammosi har tomonlama dolzarb bo'lib qolmoqda. Ijod - bu ongning oliy darajasi, faoliyatning yuqori va ancha murakkab shakli bo'lib, u insonga hosdir. Ijod insonning barcha psixik jarayonlarni, barcha bilim, malaka, barcha hayotiy tajriba, ahloqiy, jismoniy kuchini mobilizatsiyasi natijasida original va tarixiy-ijtimoiy, betakror sifat yangiliklari bo'lib tug'iluvchi mo'jizadir. Ta'limda ijodning natijasi yangi g'oyalar va rivojlanishga xizmat qiluvchi innovatsion tadqiqotlar hisoblanadi. - ijodkorlik - bu o'ziga xos qiymatga ega bo'lgan g'oyalarni yaratish

jarayonidir. Bu bir kechada sodir bo'lgan voqea emas, balki jarayon. Asl g'oyalar kamdan-kam hollarda tasodifan yuzaga keladi (garchi ular shunday bo'lsa ham). Qoidaga ko'ra, murakkab muammoni hal qilishdan oldin siz ko'p vaqt va kuch sarflashingiz kerak. Keyin bu qarorni amalga oshirish kerak va yakuniy natija asl g'oyadan juda farq qilishi mumkin. - ijodiy fikrlash asl fikrlashdir. Butun dunyo uchun yangi narsalarni o'ylab topish shart emas, fikr o'zingiz uchun va, ehtimol, sizning davrangiz uchun o'ziga xos bo'lishi kerak. Ba'zida odamlarning atrofdagi dunyoga bo'lgan qarashlarini butunlay o'zgartiradigan kashfiyotlar sodir bo'ladi, ammo bu ijodkorlik uchun zaruriy shart emas. - har qanday ijodiy jarayonda "ideal"ga erishish uchun o'z ishimizga baho berib, tanqid qilishimiz kerak. Siz she'r yozyapsizmi, nutq so'zlayapsizmi yoki rejalashtiryapsizmi, o'z ishingizga qarab, "bu men o'ylaganimdan biroz boshqacha" yoki "Men yaxshi ish qilganimga ishonchim komil emas" kabi his qilish tabiiy. u." Biz doimo biror narsani baholaymiz, o'zgartiramiz, chunki ijodkorlik boshlanishi va oxiri bo'lgan o'z-o'zidan paydo bo'ladigan jarayon emas. Ko'pincha hamma narsa aqliy hujum, nazariyalar va farazlar bilan boshlanadi, keyin esa tinimsiz mehnat, hamma narsani to'g'ri qilishga qayta-qayta urinish. Boshlang'ich maktab o'quvchilarining ijodiy faoliyatini faollashtirish jarayonini o'rganish uchun asos sifatida biz G.S.ning asarlariga murojaat qildik. Altshuller, X.Aristova, D.B.Epiphany, G.Weintswaig, L.S.Vygotskiy, G.M.Komskiy, E.V.Krilova, V.A.Molyako, miloddan avvalgi Muxina, A.N.Luk, R.A.Nizomov, V.V.Belich, G.I.Shchukina, L.I.Bojovich, A.V.Zaporojets va boshqalar. Qadriyat yo'nalishlari hayot davomida shakllanadi, lekin axloqiy va qadriyat yo'nalishlarini rivojlantirish uchun eng muhimi 6-12 yoshda bo'lib, bu yoshda atrofdagi dunyoni va o'zini bilishning intellektual mexanizmlari shakllanadi. Maktabga qabul qilish bilan bolalar rivojlanishida burilish yuz beradi. Butun hayot tarzi va qadriyatlari boshqacha bo'ladi. Kichik maktab o'quvchisida yangi intilishlar imkoniyatini va voqelikka munosabatning zarur darajasini belgilaydigan shaxsiy xususiyatlarning jadal shakllanishi mavjud. Kichik maktab yoshi - bilimlarni o'zlashtirish, to'plash davri, mukammal assimilyatsiya davri. Ushbu muhim hayotiy funktsiyani muvaffaqiyatli bajarishga ushbu yoshdagi bolalarning o'ziga xos qobiliyatlari to'sqinlik qiladi: hokimiyatga ishonchli bo'ysunish, sezgirlikni oshirish, ta'sirchanlik, ular duch keladigan ko'p narsalarga sodda o'ynoqi munosabat. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning o'rganilayotgan o'quv materialiga va o'z o'quv faoliyati jarayoniga shaxsiy va semantik munosabatini tahlil qilish va baholash imkonini beruvchi ko'rsatkich бўлиб, ular quyidagilardir: ➤ umuman mavzuga bevosita qiziqish; ➤ o'rganilayotgan fanning ijtimoiy ahamiyatiga o'quvchining bahosi; ➤ kognitiv faoliyat tajribasidan foydalanish va ijobiy o'zgartirish zarurati: o'quv ishlari usullari, to'plangan bilimlar; ➤ maktab o'quvchilari tomonidan mustaqil ravishda ishlab chiqilgan (intellektual, axborot, tadqiqot va boshqalar) o'quv ishining usullarini shakllantirish, unda o'quv jarayonida o'zlashtirilgan material bilan ishlash usullari va ўқувчининг o'z tajribasini to'plash natijalari taqdim etiladi; Maktab o'quvchilarining meta-bilimga ega bo'lish mezonini quyidagi ko'rsatkichlarda namoyon bo'ladi: ➤ meta-bilimni o'zlashtirish zarurati (bilim

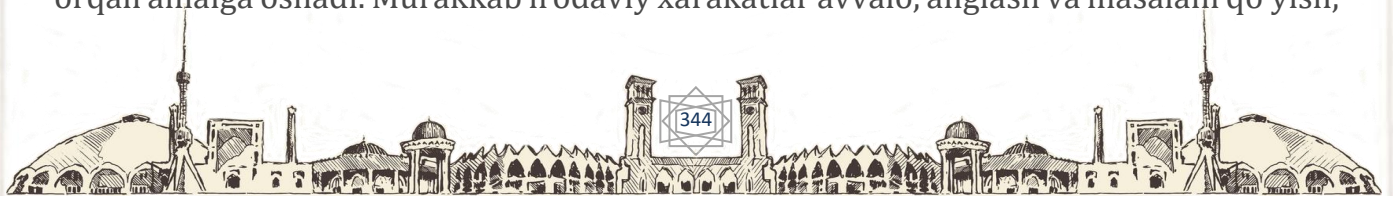

haqidagi bilim); ➤ meta-bilimning mavjudligi - o'quv materialini o'zlashtirish texnikasi va vositalari haqidagi bilimlar (aqliy faoliyat texnikasining mohiyati haqida bilim); ➤ har qanday turdagi matnlarning mazmuni va tuzilishini, o'quv topshiriqlarini tahlil qilish qobiliyati; ➤ ta'riflar, muammolar va teoremlarda asosiy narsani ajratib ko'rsatish qobiliyati. ➤ kognitiv ob'ektlarni taqqoslash, tasniflash qobiliyati. Keyingi ko'rsatkich o'quvchining ilmiy bilim mantig'ini o'zlashtirish mezonini hisoblanadi. Ushbu mezon doirasida talabalarning fan bo'yicha bilim sifati hisobga olinadi. Shunday qilib, bizning fikrimizcha, "ta'lim sifati" ni quyidagicha belgilash mumkin. O'qitish sifati - bu diagnostik maqsadlarga erishish mezonini sifatida maqsadlar va o'quv natijalarining nisbati bo'lib, u o'zlashtirish jarayonida o'qituvchi va talabaning o'zaro ta'siri natijasini tavsiflovchi ta'lim ko'rsatkichlarining yaxlit to'plami bilan tavsiflanadi. ikkinchisi tomonidan taqdim etilgan o'quv materialini. Bugungi kunda maktab ichidagi boshqaruvdagi nazorat o'z o'rnini diagnostikaga bo'shatib bormoqda. An'anaviy nazorat usullarini qayta ko'rib chiqishga nima sabab bo'ldi? Bu ta'limtarbiya jarayonini insonparvarlashtirishning kuchayishi, o'quvchiga faol, ongli, teng huquqli ishtirokchi sifatida munosabatda bo'lish, bolalarning imkoniyatlari va qobiliyatiga jiddiy e'tibor qaratish bilan bog'liq. Ijodkorlikni baholab bo'lmaydi, degan fikr bor. Biroq, ta'rifga qaytadigan bo'lsak, ijodkorlikning asosiy tushunchalari o'ziga xoslik va qiymatdir. Har qanday sohada o'ziga xoslik mezonlarini belgilash mumkin, shuningdek, qanday g'oyalarni qimmatli deb hisoblash, qanday g'oyalarning kreativ va noyob ekanligini tahlil qilish mumkin. Buning uchun o'qituvchining ta'lim - tarbiya jarayoniga akmeologik yondashuvi o'quvchilardagi kreativlikning rivojlanishiga yordam beradi. Kreativ shaxsni tayyorlash - ijodkorlikka o'rgatish va o'zini o'zi ijodiy namoyon etish jarayonida shaxsda barqaror kreativ sifatlarni shakllantirish va rivojlantirish mazmuni; Ijod - ijtimoiy sub'ektning yangiligi, ahamiyati va foydaliligi jamiyat yoki muayyan guruh tomonidan tan olingan faoliyati yoki faoliyati natijasi Pedagoglarda kreativ faoliyatni tashkil etishga imkon beradigan malakalar guruhlari: 1) bilishga oid (gnostik) malakalar; 2) loyihalash malakalari; 3) ijodiy-amaliy (konstruktiv) malakalar; 4) tadqiqotchilik malakalari; 5) muloqotga kiruvchanlik (kommunikativ) malakalari; 6) tashkilotchilik malakalari; 7) izchillikni ta'minlovchi (protsessual) malakalar; 8) texnik-texnologik malakalar Mehnat ijodning ichida boshqa faoliyatlar qatori (ancha yashirin, «ichki» sezgi, hotira, tafakkur va boshq.) faoliyat bo'lsada, unda ijodning natijalari yaqqol ko'rinadi. Boshlang'ich sinf o'quv jarayonlarida o'quvchilarini ijodkorlikka o'rgatishning o'ziga xos psixologik xususiyatlari mavjud bo'lib, улар ҳар бир болада ўзгача намоён бўлади. Psixologiyada shaxsiyatning xususiyatlari, o'zlarini muntazam ravishda namoyon etadigan asosiy xususiyatlarning barcha turlarini qamrab oladi. Masalan, har bir kishi tasodifiy kerakli ma'lumotlarni unutishi mumkin, ammo umuman olganda hammasi unutilmaydi. Yagona holatlar belgilar xususiyatining mavjudligini ko'rsatmaydi. Qarama-qarshilikka uchragan shaxslarning xarakteristikalarini odat va bezovtalik kabi xususiyatlarni o'z ichiga olishi mumkin, lekin bu boshqalarga g'azablanishga qodir bo'lgan har bir kishi ziddiyatli shaxs bo'lishini

anglatmaydi. Shuni aytib o'tish joizki, inson hayot tajribasini yig'ib oladigan barcha fazilatlar oladi. Doimiy ravishda emas, balki umr bo'yi o'zgarishi mumkin. Qobiliyatlar, qiziqishlar va xarakterlar - bularning barchasi hayot tarzida o'zgarishi mumkin. Shaxs ekan, rivojlanadi va o'zgaradi. Shaxsiyatning hech qaysi belgisi tug'ma bo'lishi mumkin emas, deb ishoniladi - ularning barchasi hayot davomida qo'lga kiritilgan. Tug'ilganda, insonga his-tuyg'ular organlari, asab tizimi va miya ishlarini o'z ichiga olgan fiziologik xususiyatlar beriladi va ularning xususiyatlari xarakterning rivojlanishi hisoblanadi. Masalan, o'quv jarayonida o'qituvchining yuksak pedagogik mahorati va akmeologik yondashuvi orqali topshiriqni bajarish jarayonida o'quvchilardagi yashirinib turgan kreativlikka yon bosuvchi psixologik holatlar yuzaga kela boshlaydi. Ayniqsa, hissiyot - ijod kuchlari orasida alohida o'rinni egallaydi, bu reproduktiv kuchi deb aytiladi, qaysiki uning yordami bilan inson tashqi olam bilan aloqada bo'ladi va o'zining aql-idroki bilan aks ettiradi. Hissiyot idrok, sezgi, hotira asosida, shuningdek tafakkur va boshqalar bilan insonga hayotdan olgan taassurotlar zapasiga ega bo'lishni taqozo etadiva bu sohada turli faoliyatlarni amalga oshiradi, jumladan, mehnatning eng oliy darajasi hisoblangan ijod bilan ham. Shunday qilib, mehnatning oliy shakli ijoddir. Har bir inson dunyoni idrok qiladi, tasavvur qiladi, yaqqolroq his etib boradi. Kuzatishlar asosida ko'pdan-ko'p taassurotlar olib, eshitib, o'qib hotirada ancha yorqin saqlab qolishga harakat qiladi. Bular asar yaratishda juda ham zarur, qaysiki, hotirada faqat o'z mazmunida borliqqa estetik, hissiy munosabat aks etib turuvchi voqealar aks etadi. Xotira - xuddi hissiyot kabi badiiy ijodning reproduktiv kuchi hisoblanib, u o'z navbatida o'zida eng zaruriy psixik jarayonni - odamning o'tgan tajribasini namoyon etadi. Jumladan, yodga olish, yodda saqlash va so'ngra shunday narsa yaratiladiki, uni o'tmish tajriba mazmuni bilan bog'lamasdan hotiraning aralashuvisiz borliqni, jumladan, badiiylikni ham idroq etib bo'lmaydi. Xotira badiiylikni aks ettirishda xizmat qiladi. Inson hayotida va har qanday faoliyatida xotirani chetlab o'tolmay qoladi, xususan u o'sha taassurotlar bilangina yashab yuradi. U o'tgan, ko'rganlarini, anglaganlarini va taasurot materiallarini taxliliga ko'ra, tafakkurning natijalaridan foydalanishi zarur bo'ladi. O'tmish tajriba faqat hotira evazigagina saqlanib qolishi mumkin. Iroda - ijod kuchining samarasini belgilovchi, ijod uchun eng zaruriy psixik jarayonlardan biri hisoblanadi. Iroda mehnat faoliyatining asosiy turi sifatida amalga oshsada, lekin mehnatning samarasi irodaviy xususiyatlarning namoyon bo'lishiga bog'liq. Irodasizlik ma'naviyatning kuchsizlanishiga olib kelishi, so'ngra jismoniy kuch va insonda dangasalik va xatto ongsizlikka olib kelishi mumkin. Bu holda insonning biror ahamiyatli narsa yaratishi xaqida gap ham bo'lishi mumkin emas. Iroda psixologik nuqtai-nazaridan o'zida shaxsning ongli ravishda o'z xarakterlarini boshqaradigan psixik jarayon bo'lib, maqsadga erishish yo'lidagi qiyinchiliklarni bartaraf etish yo'lidagi ko'nikmasini egallashdagi urinishlarida namoyon bo'ladi. Iroda maqsadga yetish uchun aqliy va jismoniy kuch-quvvatini ongli ravishda boshqara olish yoki aksincha qandaydir voqeani amalga oshirmoqlikdir. U faqat insonga hosdir. Iroda oddiy va murakkab xarakterlar orqali amalga oshadi. Murakkab irodaviy xarakterlar avvalo, anglash va masalani qo'yish,

masalani qo'yish va rejalashtirish, rejalashtirish va maqsadni amalga oshirishni nazarda tutadi. Iroda ma'lum xususiyatlari bilan xarakterlanadi:

➤ harakatchanlik ➤ mustaqillik ➤ qat'iyatlilik, ➤ sabr-toqatlilik ➤ o'z-o'zini boshqara olish. Irodaviy xususiyatlarning namoyon bo'lishi, irodaviy imkoniyatlarni so'zsiz, quyidagi psixik jarayonlar - hayol, sezgi, hotira, tasavvur kabilar bilan bog'laydi. Shunday qilib, iroda katta kuch sifatida ijodni aktivlashtiradi, yuqori natijalarga erishishi va yana o'quvchining yetuk shaxs sifatida shakllanishida yuzaga chiqadi. Tafakkur - ijodiy faoliyatning mukammallashtiruvchi kuchlaridan biri bo'lib, borliq materiallari haqida fikrlashda, tahlil qilishda idrok, sezgi, hissiyot va esda qoldirishda asosiy rol o'ynaydi. Intuitsiya - sezgirlik, bu inson hayotida alohida fenomenal va murakkab faoliyat bo'lib, inson ruhiy faoliyatida - ya'ni ijodiy mexnatda, xususan badiiy ijodda katta rol o'ynaydi. Shu bilan birga so'zsiz intuitsiya hotira, tafakkur va obrazli tasavvur bilan jips aloqada bo'ladi. Intuitsiya obyektiv borliqni aks ettiruvchi sifatida bo'lsada, uni rivojlantirish yo'llari ham bordir. Mana shu zaruriy jarayonda o'qituvchi o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini qulay muhitda to'la namoèn qilishlari uchun imkoniyat yaratib bera olsa, o'quvchilar birin - ketin muvaffaqiyatga erishib boradilar. Agar ta'lim berishda noto'g'ri metod yoki yo'nalish tanlansa, ya'ni o'quvchi tanqidga uchrasa bunday vaziyatda unda kreativ fikrlash ko'nikmalarini samarali shakllantirish èki rivojlantirish mumkin bo'lmaydi. O'quvchilarda kreativlikni odatga aylantirish orqaligina kreativ fikrlash ko'nikmasini muvaffaqiyatli shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. Дилова Н.Г. (2012). Возможности организации учебного процесса на основе педагогического сотрудничества. Молодой ученый. Т. 46, № 11, С. 409- 411.
2. Дилова Н.Ф. (2018). Буюк аждодларимизнинг таълимотларида мужассамлашган ўқитувчи билан ўқувчилар ҳамкорлигининг педагогик хусусиятлари. Замонавий таълим. №3, 63-68 б.
3. Дилова Н.Г. (2013). Требования к учителю по организации сотрудничества учащихся начальных классов в учебном процессе. Актуальные проблемы современной науки. № 4 (72). С. 55-57.

